

Сторінки русько-французьких середньовічних відносин IX–XIV ст.

<http://likbez.org.ua/ua/stranitsy-rusko-frantsuzskih-srednevekovyh-otnoshenij-ih-xiv-vv.html>

Здавалося б настільки віддалена від кордонів нашої прабатьківщини земля франків не настільки добре відома в міждинастичних відносинах умовної родини Рюриковичів, радше орієнтованих на найближчих сусідів – скандинавський світ, **угорських Арпадів**, **польських П'ястів**, чеських та моравських Пшемислідів, номадів Великого Степу тощо. Втім двосторонні зв'язки між обома країнами та їхніми мешканцями підтримувалися постійно, протікаючи в різних площинах.

Вперше посланці **народу Rhos**, занотованого Бертинськими анналами, згадані при дворі франкського імператора Людовіка Благочестивого (814–840) у 839 р. Прибулі за посередництвом східноримського імператора Феофіла (813–842) належали, як це було встановлено під час перемовин, до шведів (*Sueones*), з елітами яких новгородські і київські володарі згодом налагодили й підтримували найтісніші стосунки. Нормандський світ, що торговельними та матримоніальними інтересами щільно єднав впродовж IX–XI ст. велетенські за площею терени від Нормандії, Британії та Ісландії на півночі й заході до східнослов'янських і угро-фінських земель на сході, а також Сицилії і півдня Апеннінського півострова – на півдні, безперечно вплинув на укладення 19 травня 1051 р. **першого й єдиного французько-руського шлюбу вінценосних осіб** – доньки київського князя Ярослава Володимировича (983/987–1054) та його дружини Інгігерди (1002–1050) – Анни (б. 1030 – після 1075) і короля Генріха I (1008–1060) з династії Капетингів. Опосередковано мусіла посприяти цьому й інформація про мощі святого папи Климента († між 97/100), котрі перебували у Києві й стали відомими за посередництвом Бруно з Кверфурта (974–1009) французькому хроністу Адемарові Шабанському (988–1034), а згодом – канонікові собору в Реймсі Одальрикові, котрий довідався про них також від учасника посольства до Києва – єпископа Шалона Роже II (1042–1066).

Вдруге, вже як вдова, у 1061/1062 р. Анна Ярославна вийшла заміж за колишнього ворога свого чоловіка – одіозного графа Рауля де Крепі з роду Валуа († 1074), викликавши неоднозначну реакцію при дворі Капетингів та в оточенні папи Олександра II (1010/1015–1073). На час укладення шлюбу, живою, втім звинуваченою у зраді й прогнаною, залишалася друга дружина французького вельможі. А відтак новий зв'язок загрожував графові Раулю церковними санкціями.

В XI–XII ст. посередниками у французько-руських відносинах нерідко були **володарі так званої «Молодшої Європи»**. Так, кілька років у абатстві Клоні в Бургундії провів майбутній польський князь Казимир I *Відновитель* (1016–1058) – майбутній чоловік Марії-Добронєги Володимирівни (бл. 1011–1087). Зокрема, ігумен Даниїл у своєму «Ходженні», написаному під враженням паломництва 1104–1106 рр., згадував не тільки знайомство із першим єрусалимським королем Балдуїном I (1100–1118) та його франкським оточенням, відвідування святих місць, пов'язаних з життям і діяльністю Ісуса Христа, а й стан укріплень Єрусалима.

Водолій (Лімож, Франція, XII–XIII ст.)

Також при дворі вельможного сілезького палатина Петра Влостовича († 1153) і **його руської дружини**, доньки чернігівського й Тмутараканського князя Олега Святославовича

(† 1115) Марії прислуговував якийсь **Рожер**, вочевидь франк (француз) за походженням. Його господар, натомість, добре відомий з безрезультатного листування відомого церковного діяча, цистерціанського ченця і вчителя французького короля Людовіка VII (1120–1180) Бернарда Клервоського (1090–1053) із краківським єпископом Матвієм (1143–1166) на предмет **організації військового походу з метою «викорінити нечестиві звичаї та обряди руських»**. У Людовіка VII на першому етапі II Хрестового походу (1147–1149) активно шукав захисту і підтримки в роки боротьби за угорський престол – князь Борис (1113–1154), імовірно **народжений від позашлюбного зв'язку** його матері Євфимії Володимирівни (1099–1139) та рідного брата свого чоловіка, угорського короля Коломана, прозваного *Книжником* (1070–1116) – Алмоша (б. 1075–1127). З іншого боку, французьку подружню пару, учасників хрестового походу – Людовіка та Алієнору з Аквітанії (1122–1204) під час перебування при угорському дворі гостили король Гейза II (1130–1162) та його дружина Єфросинія Мстиславівна († 1193). Людовік VII став хрещеним батьком їхнього первістка – майбутнього короля Угорщини Бели III (1147–1196).

Часто **«руські справи» обговорювалися й у ході різноманітних церковних соборів, зібрань**, що періодично проходили на території Франції, зокрема й під час так званого *Авіньйонського полону пап* впродовж 1309–1377 рр., коли окремі терени королівства Русі, не без консультацій з боку понтифіків, поступово інкорпоровалися династіями П'ястів та Анжу. Особливо уважно в Ліоні слухали білгородського **владику Петра**, який за присутності вищих католицьких архієреїв та представників світської знаті впродовж 26 червня – 17 липня 1245 р. **виголосив промову, присвячену монголам і наслідкам їхнього нападу на землі Русі, Польщі й Угорщини**. Нуртування у Франції та на загал у Західній Європі неоднозначної інформації про кочівників (вочевидь привезеної й архієпископом Петром) дозволило організувати ще до офіційного відкриття Ліонського церковного собору спеціальної розвідувальної місії на чолі з францисканським ченцем Плато де Карпіні (1182–1252), спрямованої до хана Бату (б. 1209–1255/1256) та каана Гуюка (1206–1248).

Знайдені на території літописного Галича
торгові пломби із міста Турне
(XIV – початок XV ст.)

Єдиний для обох конфесій християнський простір, спільні культові для відвідування місця, однаково шановані святині дозволяли паломникам та середньовічним хроністам підтримувати постійний тісний міжкультурний зв'язок країн так званої «Молодшої Європи» зі «Старшою». Це засвідчують не тільки перманентні **«руські сюжети»** на сторінках багатого французького історіописання та навпаки (франки добре знані авторові *Повісті временних літ* початку XII ст. і особливо гостро критиковані після взяття учасниками IV Хрестового походу Константинополя 13 квітня 1204 р. автором *Новгородського літопису старшого і молодшого ізводів*), а й **регулярно віднайдені у великій кількості на теренах колишньої Русі «латинські» культові речі** (іконки, хрестики, медальйони тощо). До таких **місць «спільної пам'яті»** можна віднести, наприклад, кириличні графіті зі стін французьких храмів, як от, датоване приблизно рубежем XII–XIII ст. в церкві Сен-Жиль-дю-Гар, нанесене якимось *Семком Нінославовичем*. Іншим місцем зупинки паломника *Івана* став французький Пон у Аквітанії, де на стіні романської церкви Святого Вів'єна XII ст. він чітко вказав про намір вклонитися мощам апостола Якова, що знаходилися у галісійському місті Сантьяго де Компостелла. Лімозького походження знайдений на території літописного Галича знаменитий водолій, експонований тепер в Івано-Франківському обласному краєзнавчому музеї, а також бронзова фігурка від процесійного Хреста, виявлена 1992 р. на пам'ятці Мамай-Сурка у нижньому Подніпров'ї. Доповнюють цей далеко не повний блок

матеріальної культури віднайдені в культурних шарах Галича, волинського Володимира, Дорогочина, літописного Червена (тепер – село Чермно Люблінського воєводства у Польщі), Старого Криму, Новгород, Твері, Москви торговельні пломби підконтрольних у XIV ст. французьким королям фламандських міст, як от Турне – живі свідки тісних стосунків у галузі торгівлі сукном між сходом і заходом континенту.

Так зване «Реймське Євангеліє» XI ст.

Із високою ймовірністю кириличні листки (конволют) XI ст. приписаного королеві Анні Ярославні так званого «Реймського Євангелія», яке використовувалося французами упродовж XVI–XVIII ст. під час коронаційних врочистостей, у ході дипломатичного візиту 1377–1378 р. до Парижа привіз імператор Карл IV (1316–1378) із династії Люксембургів, котрий «за кужелем» через чеську королеву

Кунегунду (1245–1285) доводився нащадком колись галицького князя та господаря угорської Мачви Ростислава Михайловича (бл. 1223 – після 1264). У кожному разі цей, написаний кирилицею, кодекс потрапив до Франції не пізніше 1574 р.

Схожа доля фрагмента Животворящого Хреста Господа Нашого Ісуса Христа, привезеного близько 1200 р. з Константинополя до Галича, вочевидь, у складі весільного потягу другої дружини князя Романа Мстиславовича (1155-1156–1205) і котрий до 16 квітня 1340 р. зберігався серед найцінніших реліквій династії. Вивезений зі Львова до Кракова королем Польщі Казимиром III (1333–1370) він тепер став реліквією місцевих володарів, перебуваючи в місті до 1669 р. Однак після зречення від престолу короля Яна Казимира (1609–1672) Хрест та декілька інших цінних реліквій були потай вивезені ним до Франції. Згодом святиня поповнила скарбницю собору Паризької Богоматері, де знаходиться й досі.